

BUITEN

27^E JAARGANG N^O. 24

ZATERDAG 17 JUNI 1933

IN HET PARK VAN „HUIZE DE POLL” BIJ VOORSTOP DE VELUWE
BIJ HET ARTIKEL: LANGS DEN GELDERSCHEN IJSEL

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

BIJGELOOF UIT HET LAND VAN „MERIJNTJE GIJZEN”, DOOR M. L. DE KEIJSER	BLZ. 284—285
ZEELEEUWEN, DOOR GRAVIN MARGIT BETHLEN	BLZ. 285
LANGS DEN GELDERSCHEN IJSEL (SLOT), (GEÏLL.), DOOR JAC. GAZENBEEK	286—289
DRACAENA INDWISA (EEN ZELDEN BLOEIENDE PLANT) (GEÏLL.), DOOR G. KROMDIJK	BLZ. 289
HET LEVEN AAN DE OPPERVLAKTE DER ZEEËN (SLOT), (GEÏLL.), DOOR Dr. H. ENGEL	BLZ. 290—292
IRIS SIND-PERS (GEÏLL.), DOOR L. SPRUIT	BLZ. 292
CROSBY HALL (GEÏLL.), DOOR Dr. JULIETTE BINGER	BLZ. 292—294
EENDJES, (GEDICHT), DOOR JOANNES REDDINGIUS	BLZ. 294
DE JUNGFRAU-CROEP IN HET BERNER OBERLAND EN EEN MAORI-VROUW IN HAAR OUDE NATIONALE DRACHT (ILL.)	BLZ. 294

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74—76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

BIJGELOOF UIT HET LAND VAN „MERIJNTJE GIJZEN”

DOOR M. L. DE KEIJSER

NU de buitengewone ontwikkeling der techniek en der verkeersmiddelen het oude bijgeloof snel doet verdwijnen, heeft het voor folkloristen en andere belangstellenden zijn nut, dat ouderen onder ons bijeengaren, wat hun uit hun jeugd bekend is. Hieronder volgen eenige voorbeelden van bijgeloof in West Noord-Brabant uit de tachtiger jaren der vorige eeuw. 't Is het land, waar de geschiedenis van „Merijntje Gijzen” zich afspeelt.

Eenzame waterplassen — wij noemden ze „weelen” — mysterieus door riet omzoomd en waar 's avonds nu en dan het geplas van een otter in het water of het onheilspellend geroep van een nachtvogel zich liet hooren, werden in den donker gevreesd als de woonsteden van den zoogenaamden „flodder”, iets als een weerwolf (in het Land van Hulst heet hij „Ossaart”), die plotseling uit den waterkant opsprong en den voorbijganger achternaliep om zich op diens rug te werpen. Ik herinner mij nog wel de vreeselijke geschiedenis van een zekeren schoenmaker, die op een avond, badend in angstzweet, zijn woning kwam binnenstormen, daar hij, een „weel” voorbijkomende, door den flodder achterna was gezeten. Gelukkig had deze hem niet te pakken gekregen. Of het aan zijn gebeden lag, dat hij er zoo goed afkwam? Iedere vrome ziel geloofde het, maar stoute vrijgeesten dorsten beweren, dat de pijpen van Jan's broek, die nat waren van den regen, tegen elkaar hadden gekletst en de goeie man dat geluid had geïnterpreteerd tot den roep: „Pakt 'em! Pakt 'em!” Zoo word je in je ongeluk nog voor den gek gehouden.

Een zelfde lot onderging een in mijn jongensjaren in ons stadje zeer bekende, ruwe visscher, Sjef, die zich eenmaal in een herberg had vermeten te zwetsen, dat hij niet aan „stalkèskes” geloofde. Dit was de naam voor dwaallichtjes. Wij, jongens, die natuurlijk in onzen kinderlijken onderzoekingslust den naam wilden verklaren, dachten, dat ze zich wel veel in een paarden- of koestal zouden vertoonen, maar de groote menschen zeiden, dat ze op donkere avonden bij den waterkant te zien waren en dat het de ziertjes waren van zonder doopsel gestorven kinderen. Als men ze nabij kwam, was men een kind des doods. Maar waarom die stal er bij te pas kwam, dat kwelde onze jonge hersens. Later, toen wij in den Vos Reinaarde lazen van een „berrende stallicht”¹⁾,

1) Elkerlijke van desen hanen
Droech eene berrende stallicht, (= kaars)
Dat lanc was ende licht.

(Zie Uitg. Martin).

dachten we weer aan onze „stalkèskes”, maar wisten toen, dat het woord alleen in zooverre met een stal te maken had, dat beide met *staan* in verband stonden. — Maar om op onzen Sjef terug te komen, een paar spotvogels namen zich voor om hem het alleenzalmakend geloof aan de „stalkèskes” bij te brengen. En — si non è vero è bene trovato — zij wisten ('t was op een windstillen, donkeren zomeravond), dat Sjef met zijn bootje langs de vaart naar huis moest komen en hadden nu aan den kant in een molshoop eenige brandende kaarsen gezet. Natuurlijk sloegen ze, verborgen, den afloop gade. Eindelijk hoorden ze het geplas van roerriemen in de verte en — plots een doordringenden schreeuw. Van Sjef, die bij het zien der onheilspellende vlammetjes uit zijn boot in 't ondiepe water was gesprongen, den kant was opgeklauterd en angstig de plaat had gepoetst. Van Saulus was een Paulus geworden. Of de spotvogels hem weer tot Saulus hebben gemaakt, zegt de geschiedenis niet.

Het „klokske van Rome” had een buitengewoon opvoedende kracht. Het werd door moeders te hulp geroepen, als de kinderen zich vermaakten met leelijke gezichten te trekken. Dan klonk het: „Pas op, as het klokske van Rome slaat, blijft ouw gezicht zoo staan”.

Het „waterduveltje” diende om ons van den slootkant af te houden of van het kijken over den rand van een put. 't Heette, dat het waterduveltje je er in zou trekken. 't Was wel jammer voor ons, jongens, dat er zoo'n verschrikkelijk wezen bestond, want wat was er nu heerlijker dan in 't gras aan den slootkant te speuren naar dier of plant en in het water te plassen, waar kikkers en watertorren je boeiden. En kon je iets heerlijkers bedenken, dan je holle stem over den putrand naar het diepliggende watervlak te zenden om haar op geheimzinnige wijze te hooren weerklinken. Je huiverde voor het mysterie, maar — de waterduivel, niet waar?

Op Vrijdag vleesch eten was in onze Katholieke streek natuurlijk, zooals nog voor de Roomschen, niet geoorloofd. Om kinderen er van af te schrikken, zei Moeder: „Pas op, dà meude nooit doen, anders krijde 'n steêrt”. Wij waren nog niet critisch genoeg aangelegd om te vragen, waarom de „grif-femeerden” (zoo heette iedere protestant) dan niet allemaal met zoo'n versiering rondliepen.

Wat heksen en spoken betreft, behoeft het Handelsblad van Vrijdag 3 Febr. j.l. niet naar Hongarije te gaan om bewijzen te vinden, dat het geloof aan heksen nog niet geheel is uitgestorven in Europa. In mijn jeugd was de tovenaars of de heks een werktuig in de hand van den Booze. In de buurt van mijn geboorteplaats woonden er een paar, die zeer gevreesd waren, onschuldige, simpele, oude vrouwtjes, herinnerend aan illustraties bij de sprookjes van Anderson. Zij stonden algemeen openlijk voor haar tooverij bekend. De moeders verboden haar kinderen ooit lekkernijen van haar aan te nemen, ze zouden behekst worden. 's Avonds of 's nachts was het niet raadzaam in de nabijheid van haar woning te komen. Vaak werd daar in 't „uur der spoken en der dieven” een zoogenaamd „kattengedans” gehouden, waarbij de heksen uit den omtrek in de gedaante van katten miauwend in een kring om hun helsen meester heen dansten. Dat het geen katten, maar heksen waren, is, naar de geschiedenis meldt, eenmaal bewezen, toen een ruwe, onversaagde kerel met een knuppel naar de dieren had gegooid en er een erg had gekwetst. 's Anderdaags lag een heks uit de buurt met een gebroken been te bed. De gruweldaad van den boosdoener is wel niet onmiddellijk gewroken, maar — wat in 't vat is, verzuurt niet, al is het misschien eerst bestemd voor het derde of vierde geslacht.

Niet alle heksen waren qualitate qua bekend; men moest altijd voorzichtig zijn. Wilde een kind — meestal natuurlijk door verkeerde voeding of door erfelijke constitutie — niet goed groeien, dan was het zoogenaamd „met den ouwe man besmet”, het was behekst. Men moest maar eens in zijn bedje kijken, daar zou men wel „rozen” in vinden. Die rozen waren ineengewarde veeren, die men met heel veel goeden wil een bloemvorm kon toeschrijven, en die het teeken waren, dat „de kwaje hand” aan het kind was, d.w.z. dat het betooverd was. Men haalde er dan soms een geestelijke bij om het te „overlèzen”, een soort exorcisatie over het kind uit te spreken. Dan zal de zieleherder de moeder echter wel hebben trachten terug te brengen van haar dwaas bijgeloof en haar wat verstandigen raad op hygiënisch gebied hebben gegeven.

Men wist ook verhalen op te dissen van menschen, die, 's avonds of 's nachts langs heel bekende wegen gaande, telkens verdwaalden, telkens weer op dezelfde plaats terug-

kwamen, zonder hun woning te kunnen bereiken. Het werd aan tooverij toegeschreven, — spotvogels haalden er echter God Bacchus bij en 't moet gezegd worden, dat het meestal aan mannen overkwam. Toch heb ik uit den mond van de betrokkene zelf van een geval gehoord, dat een vrouw betrof. Dat was nu wel niet in West N. Brabant, maar in het Land van Hulst, waar men het verschijnsel noemde „van den als verleed zijn” (= door den alf misleid zijn). Alfen waren, zooals men weet, booze geesten, die de menschen plaagden. De volksmond aldaar had er (h)als van gemaakt, een gewoon verschijnsel, dat men volksetymologie noemt. Het merkwaardige was, dat bedoelde vrouw, een eenvoudig, goed, maar onontwikkeld mensch, het ongeluk beleefde op klaarlichten dag in het stadje Hulst, waar zij heel goed bekend was en verdwalen in gewonen zin voor haar iets onbestaanbaars. Ze was er van overtuigd „van den (h)als verleed” te zijn.

Een verschrikkelijk iets was ook het lidmaatschap van de Loge. En dat was niet het gevolg van het befaamde boek van Leo Taxil. Een vrijmetselaar had zich aan den duivel verkocht. Mocht hij soms het een of ander geheim zijner vereeniging verraden, dan brak de duivel hem den nek. Zoo nu en dan werd er ook om andere redenen door Satan plotseling een weggehaald. Op hun geheime vergaderingen was het altijd Joost, die presideerde en daar werd dan beraamd, wat snootheden er in de naaste toekomst moesten worden uitgevoerd. Ze waren werktuigen van den Booze. En bij hun dood vielen er soms vreeselijke toneelen voor. Zoo herinner ik mij, wat een oude zadelmaker mij als jongen vertelde over de begrafenis van een vroegeren burgemeester — hij werd met naam en van genoemd — die op een eenzaam buitengoed een half uur van ons stadje woonde en het ongeluk had „vrijmaçon” te zijn geweest. Toen de lijkist in de koets was gezet en de paarden begonnen te trekken, konden ze het voertuig niet van zijn plaats krijgen. Ze trokken en trokken, tot de strengen braken en — aldus mijn zegsman — „ze waren toch sterk en nieuw, want ik had ze zelf gemaakt, maar de duivel zat op de kist”. Eindelijk schijnt Satan toch over zijn hart gestreken te hebben, want de begrafenis heeft wel degelijk plaats gehad. Joost had zeker nog andere karweitjes op te knappen dan maar voortdurend op die kist te blijven zitten. Of had de een of ander hem weer een kooltje gestoofd, zooals hij sedert de Middeleeuwen in de volksverdrinking nog al eens tegen de lamp geloopt is?

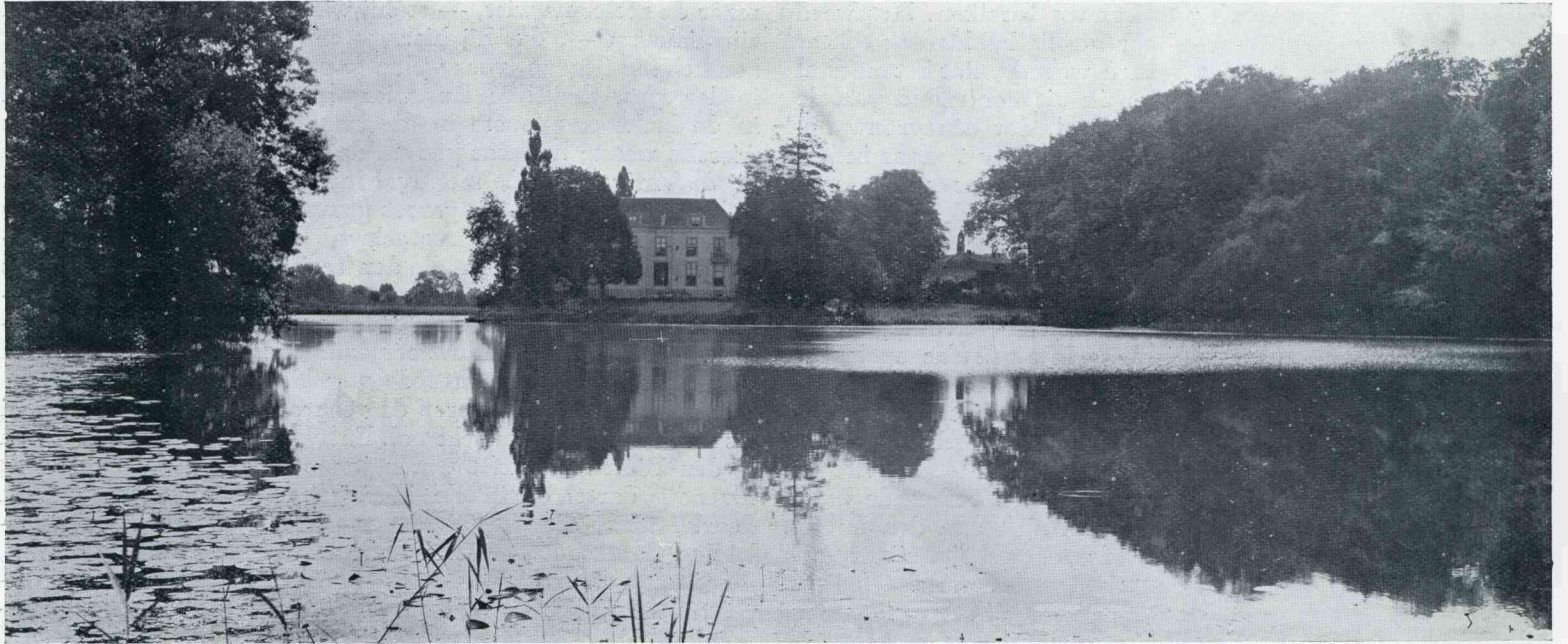
Men ziet uit dit alles — het overzicht maakt geen aanspraak op volledigheid — dat in de tachtiger jaren der vorige eeuw het bijgeloof in West N. Brabant nog welig tierde. 't Zal tegenwoordig wel veel veranderd zijn en ook in dien tijd waren het alleen de „armen van geest”, die onder zijn invloed stonden, al waren ook daar lieden bij, die er mee spotten, zooals uit de „flodder- en stalkèskes”-geschiedenis blijkt.

ZEELEEUWEN

DOOR GRAVIN MARGIT BETHLEN (Uit het Hongaarsch)

VOORDAT hij in den Dierentuin kwam was de zeeleeuw kunstenaar geweest in een circus. Daar had hij zijn geheele jeugd doorgebracht, van den prilsten leeftijd af had hij daar zijn eerste, en tevens zijn diepste, indrukken opgedaan. De ondervindingen waren er voor hem veranderd in begrippen, zijn overtuigingen waren er versterkend, de circus-gewoonten waren voor hem tot principes geworden. ☼ Ziedaar hoe het kwam, dat hij zelfs in den Dierentuin alleen maar de wetten van het circus bindend achtte, zooals hij dat trouwens ook zou hebben gedaan in het ijs van de poolzeeën. Want voor hem, wát hij ook deed, en wáár hij zich ook bevond, was de wereld niet anders dan een circus, klein of groot, goed of slecht. Zijn geheele leven verliep temidden van de vreugden en verdrietelijkheden en de onwrikbare wetten van het circus. ☼ Toch waren die wetten van het circus, ofschoon heel gecompliceerd, terzelfder tijd toch heel eenvoudig: Alles draaide om zoo te zeggen om de maaltijden. ☼ Zoodra de oppasser verscheen, was het voor den zeeleeuw een elementaire plicht om drie buitelingen in het water te maken. Vervolgens moest hij zijn lichaam rechtstandig uit het water ophijschen en met luide vreugdekreten de weldoende macht begroeten, of beter gezegd: het voedsel dat zij bracht en de handen die hem de visschen op zijn neus wierpen. Er zou voor hem slechts een ondeelbaar oogenblik noodig zijn geweest om zijn portie op te vangen en te verslinden,

maar de zeeleeuw wist, — en hij wist het door alle vezels van zijn lichaam —, dat hij hiermee een onvergeeflijke misdaad zou hebben begaan, voor welke er geen pardon zou zijn, nooit in der eeuwigheid! ☼ Dus wierp hij drie malen zijn voedsel in de lucht en plonste in die tusschenpoozen onder in het frissche water; het was pas na de derde onderdompeling, dat hij de vurig begeerde mondvol inslokte, met gretigheid, met voldoening, en met een gerust geweten. ☼ Zóó had men het hem indertijd in het circus geleerd, en zoo bleef hij zich gedragen in den Dierentuin. In den beginne lachten de oppassers er om, vervolgens raakten ze er aan gewend, ja, dachten misschien wel, dat zeeleuwen 't niet anders gewoon waren. Onderwijl leidde de zeeleeuw een kalm en eentonig bestaan, in volmaakte harmonie met de wereld die hem omringde en met zichzelf. ☼ Op zekeren dag echter veranderde die wereld als met tooverslag geheel en al. Er kwamen nieuwe zeeleuwen in den Dierentuin. Het waren jonge dieren, altijd opgewekt, levendig, dartel, die in alle richtingen het water van het bassin doorkliefd, die buitelingen maakten, zonder eenige aanleiding daartoe, wanneer het hun maar in het hoofd opkwam, die in één woord met voeten — of liever gezegd vinnen — alle wetten, zelfs de allereenvoudigste, van logica en welgemanierdheid vertraden. ☼ De oude zeeleeuw sloeg hen vol ergernis gade. ☼ „Het zijn gekken, stellig! het zijn gekken!” — zei hij. En hij dacht zelfs bijna met bitterheid aan het treurige lot dat hun te wachten stond, als ze in hun dwaling bleven volharden: aan de kwellingen van den honger, de zweep, de pijn, den angst . . . ☼ Het etensuur brak aan. ☼ De directeur van den Dierentuin kwam mee met den oppasser. Hij had er op gestaan om den eersten maaltijd van zijn nieuwe pensionnaires bij te wonen. ☼ „Zouden ze het met elkander kunnen vinden?” — vroeg hij, op den ouden zeeleeuw wijzend. ☼ „Wel ja, waarom niet? Op zijn hoogst zullen ze eerst een beetje met elkander vechten, maar dat duurt niet lang. Er is genoeg voedsel voor allemaal, en dat is de hoofdzaak”, — antwoordde de oppasser. ☼ Hij ging met zijn emmer vol visch aan den kant van het bassin staan. De oude zeeleeuw bespiedde, na zijn drie voorafgaande buitelingen te hebben gemaakt, de kleinste bewegingen van den oppasser. ☼ Daar haalt deze een visch uit den emmer, daar heft hij hem omhoog, hoepla! daar wordt hij hem toegeworpen . . . Bliksemsnel doet een der nieuwe zeeleuwen een sprong voorwaarts, en hapt 't beest op. ☼ De oude zeeleeuw is stom verbaasd. Hoe heeft hij het nu? Dat dier gooit den visch niet in de lucht omhoog . . . hij duikt niet . . . en tòch . . . maar 't is onmogelijk . . . En toch is 't gebeurd . . . Daar gebeurt 't voor den tweeden keer . . . voor den derden keer, alweer . . . ze vangen alles in de vlucht . . . vlak voor zijn neus weg! . . . Tenslotte valt er één visch op zijn neus. ☼ De oude zeeleeuw, geheel den vasten circus-regel volgend, werpt den visch omhoog, en voert dan haastig zijn duikbeweging uit. Maar, als hij daarop weer aan de oppervlakte verschijnt, is er geen visch meer te bekennen . . . ☼ Hij kijkt in het rond. Opnieuw wordt hem een visch toegeworpen, midden op zijn neus, en weer gooit hij dien in de lucht, duikt onder, maar als hij boven komt . . . is er weer geen visch te zien . . . ☼ Het lijkt hem, alsof de grond onder hem wegzakt. ☼ Wat gebeurt hier? De wetten . . . de wetten van zijn geheele leven . . . heeft hij ze niet altijd geëerbiedigd? Maar hoe kan dit dan? Hoe zit dit? ☼ Hij probeert 't nog eens weer. Deze maal is hij nog vlugger dan de bliksem: hij werpt den visch omhoog, duikt onder, komt boven, precies om te zien hoe een der nieuwelingen zijn prooi opslokt. ☼ Een aanval van zinsverbijstering maakt zich van den zeeleeuw meester: „Die deugniet! die dief! gekomen van wie weet waar, die zelfs de wetten niet kent, die . . . , die . . .” Met één sprong is hij vlak bij hem; zijn tanden planten zich in de keel van den indringer, hij bijt, hij verscheurt . . . ☼ Wanneer men met staven en knuppels er in slaagt hem zijn prooi te doen loslaten, is de arme jonge zeeleeuw reeds meer dan halfdood. ☼ De oude zeeleeuw kon zich niet gewennen aan de nieuwelingen. Het was een hopelooze zaak; hun levensopvatting was veel te zeer verschillend van de zijne. ☼ Maar nòch de oppassers, noch iemand anders, hebben hem ooit begrepen. Zij verklaarden, dat dit oude serpent egoïst en jaloersch was, en, na verschillende pogingen, waarvan nog twee jonge zeeleuwen het slachtoffer werden, werd de oude zeeleeuw in een afzonderlijk bassin gezet. Dáár sleet hij de rest van zijn dagen: alleen, verbannen, als een miskende martelaar van zijn geweten, van zijn plichtsgevoel, van zijn getrouwheid aan principes, en van zijn eerbied voor de wetten.

HUIZE DE POLL BIJ GORSEL

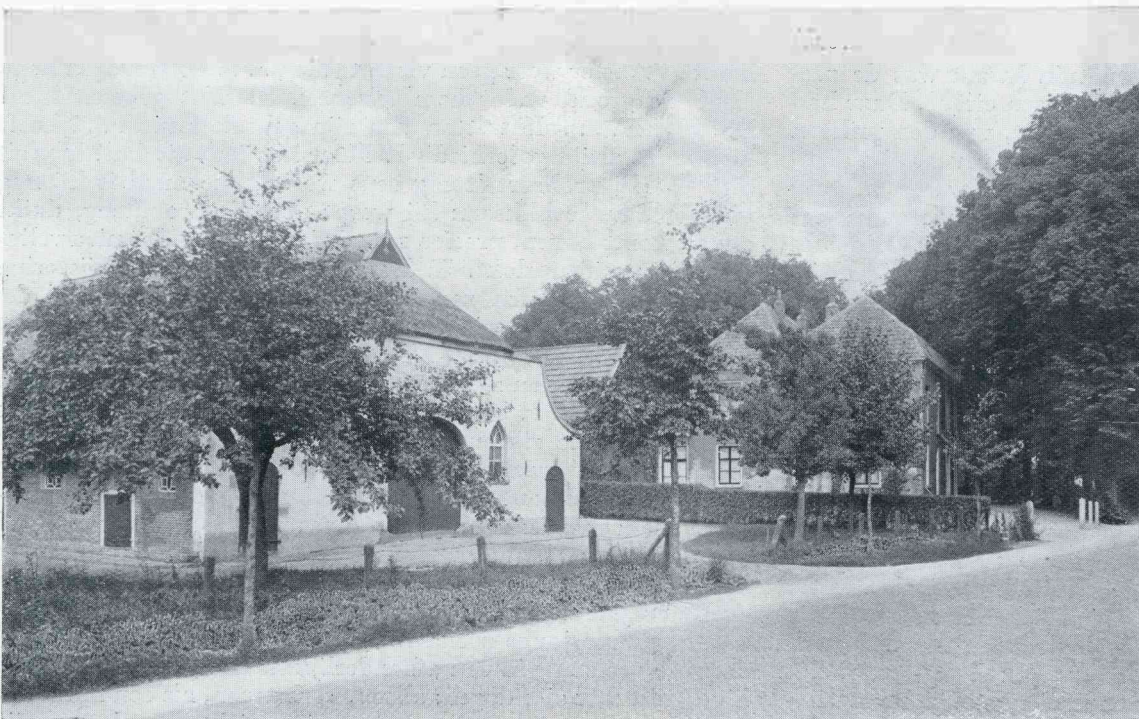
LANGS DEN GELDERSCHEN IJSEL

DOOR JAC. GAZENBEEK

(Slot)

ACHTER ons stierf de dag en boven de Gortelsche bosschen laaide een laatste brand van avondrood, die het dorpje Olst, aan de overzijde der rivier, in een oudgouden gloed zette. ☞ De weilanden dampten een fijnen nevel uit, waarin de roodbont gevlekte koeien droome-
rig lagen te herkauwen. Soms kwam uit de verte dof geloei of het gebas van een hofhond . . . ☞ De rivier lag rustig en in een langzaam minderend licht, zoodat zij ten langen leste als een grijze slang met zilveren rimpeling tusschen de uiterwaarden wegschoof. En al maar, rusteloos, eeuwig, gaat het water naar de zee . . . ☞ Het duister valt en in Olst worden de lichten ontstoken; ook hier en daar op verspreid liggende boerderijen twinkelt het licht door de vensterruiten: vriendelijke sterren in de schemering. ☞ Een motorschuit werkt zich met driftig gepuf tegen den stroom op, de veerman zet nog een veekooper over, die even later, met wijd-wapperende stofjas, 'n gelen wandelstok in de hand gekneld, den weg naar Oene oppeddelt. ☞ We rooken sigaretten om ons de muggen van 't lijf te houden en we kunnen maar niet heengaan. Recht vóór ons, boven Salland, zit een donkere wolkbank, waarover telkenmale het schuwe licht van den bliksem schampt. ☞ Dan hoor ik in de zwijgende duisternis muziek! We zitten beiden met aandachtige ooren te luisteren, waar het geluid,

z'n oorsprong wel hebben mag. Het nadert en al duidelijker komt het aangezweefd. Nu begrijpen we ineens, want over de rivier komt een schip naderdrijven. ☞ Statig doemt het op uit het donker: een groote schim, een vreemde vogel, die met wijd gespreide wieken over den waterspiegel voorbij glijdt. Een paar lantaarns wijzen het schip nog aan, als het zeil weer in het duister is opgelost; zacht sterft ook de nasale muziek van de trekharmonika weg en het is weer zoo intens stil, zoo vredig, alsof er geen problemen en zorgen in de wereld bestaan. ☞ Met een zucht maken we ons los van deze plaats en van deze stemming. We hebben nog een uur te rijden en we beginnen heel prozaïsch naar de thee te verlangen. Nog even een blik over den stroom, over den ouden Gelderschen IJsel met z'n vele schilderachtige bochten — dan gaan we huistoe, via het kleine dorp Oene. ☞ Vóór ons wijzen rossige lichtweerschijnen tegen de lucht de dorpen aan: Epe en Heerde en naar 't Zuiden Vaassen en Apeldoorn. De sterren bloeien in den zomernachtelijken hemel en de jonge maan staat in het Westen als een fijn-
geslepen zilveren schaats. ☞ Rustig en stil word je zulk een avond en weinig woorden zijn er tusschen je beiden maar noodig: de herinnering aan de stille schemering waast nog als een broos geluk door je gedachten. ☞ Tot we, inééns, elkaar toeroepen: Kijk eens, dáár recht vooruit! Een wit, verblindend

HUIZE VELDWIJK TE TWELLO

licht waait plotseling hóóg over het slapende land, bezemt over onze hoofden. ☞ Een vuurtoren, denk je onmiddellijk, doch tegelijkertijd snap je, dat dit een onmogelijkheid is. Want het licht doemt op récht achter Epe en daar heb je immers niets dan bosschen en nog eens bosschen. ☞ Zou het — ah ja — we zijn er: 't is een van de zoeklichten op de vliegroute van Holland naar Duitschland! Helder wit maait de lichtbundel regelmatig door den nacht, werpt een vagen schijn over onze gezichten en over den omtrek. ☞ Recht gaan we op dat bakén af en het is zoo goed te begrijpen, dat de vliegers het bij nacht als 'n vertrouwd vriend zullen begroeten. ☞ Wanneer we bij Epe zijn, beleven we nog het toeval, dat met zwaar geronk een vliegtuig uit het Oosten nadert en slechts zichtbaar door zijn boordlichten over

onze hoofden heengonst. Het snelt weg in de richting van het veilige zoeklicht, dat den weg naar de haven wijst. ☼ Even later sterft het motoren-geronk weg, maar het hooge licht blijft onvermoeid zijn sterken bundel zwaaien. ☼ Voldaan strekken we tien minuten later onze beenen, gezeten in de gemakkelijke verandastoelen en genieten van de thee, terwijl we met den ouden heer Moll genoeglijk wat napraten over den mooien avond. ☼ 's Anderendaags gingen we den Heerdenschen weg op, genoten van 't kasteel Vosbergen, dat in de groote vijvers z'n trapgevels statig weerspiegelt en koersten vervolgens naar 't oude stedeke Hattem, dat nog fraaie poorten en zware stadsmuur-fragmenten uit vorige eeuwen bewaart. ☼ Door schilderachtige achteraf-straatjes zwierven we, beïnvloed op foto's of schetsboekkrabbels. Een opkomende donderbui deed ons naar een schuilplaats omkijken, die we vonden in den korenmolen, gelegen op een hoogen belt, daár waar vroeger de stadswal lag. ☼ Een hevige wind stak op en de regen viel bij stroomen neer, maar onder in den molen was het van een verrukkelijke, schemerige intimiteit. De oude, wit bestoven mulder, al spoedig door een goeie sigaar uit z'n tent gelokt, vertelde 't een en ander over Hattem en over z'n trouwen molen, onderwijl z'n twee jongens met groote oogen het paar vreemdelingen zaten aan te staren en hevig kleurden, wanneer deze 't een en ander aan hen vroegen. ☼ Het speet ons heelemaal niet, dat de stortregen wel 'n half uur aanhield, want de molenaar kon op zoo'n echt origineele bedachtzame manier z'n verwachtingen uitspreken over 't weer en over het trekken der buien, die 't altijd te kwaad hadden met de rivier of met de verderop gelegen zee. ☼ En toen hij wilde uitkijken, hoe 't met de uitrazende vlag gesteld was, volgden wij hem naar den derden zolder, waar een klein venster uitzicht gaf over den buitenkant van 't stedeke en ook ver, héél ver naar Wezep en 't Katerveer en Zwolle. ☼ Prachtig, zoo het trekken der buien te volgen en de grijze regengordijnen, die zij neerlieten over de Noord-Veluwe. Soms tijds vlamde de bliksem uit donker samendringende wolken en dreunde de majestueuze stem van den donker nadrukkelijk over de aarde . . . ☼ Dan viel er een stralend blauw wak in den Zuiderhemel, wat groote, zilveren regendroppels kwamen nog na en — 't was droog. Zon glansde op natte daken en straatkeien; de hooge donkere molen stond als gewassen tegen de aftrekkende onweersluchten en wij bestegen onze fietsen weer, na den mulder bedankt te hebben voor z'n gastvrijheid en gezelschap. ☼ Van den IJseldijk af hadden we nu een fraai uitzicht over de rivier en de aangrenzende waarden, waar langs de slootkanten in bonte en geurige afwisseling de spiréa's en kattenstaarten bloeiden. In poelen en wielen stond de vegetatie van lischdodde en riet nog glinsterend van den regen; boven den IJsel scheerden de meeuwen, een kiekendief

DE IJSEL BIJ DOESBURG

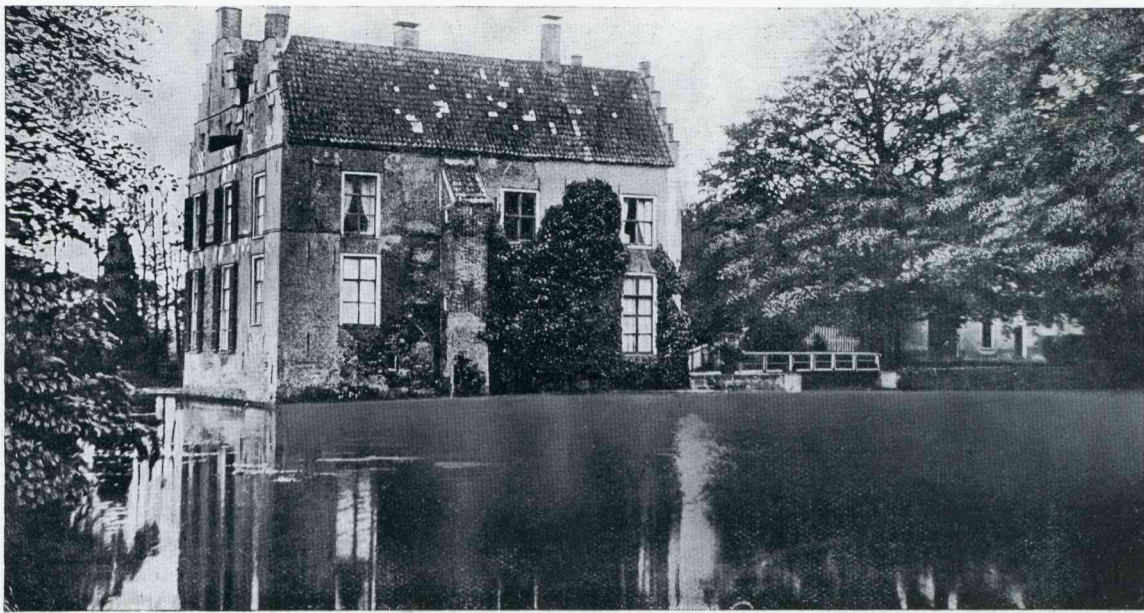
cirkelde met kloeken vleugelslag naar het Noorden en op de rivier zelve trok een machtige-rookpluimen-uitblazende sleepboot haar gevolg koppig tegen den stroom op . . . ☼ Zoo zou ik kunnen voortgaan met u te vertellen, welke genietingen er verbonden zijn aan een — al is het kortstondig — verblijf in deze contreien. Maar u moet dat zelve eens gaan ondervinden . . . ☼ Ten besluite dien ik hier — al is het fragmentarisch — iets te vermelden van het groote belang, dat de rivier in vroegere eeuwen had voor de families, die meer of minder nauw verbonden zijn geweest met de geschiedenis van het aangliggende gewest. ☼ Kasteelen en burchten, men kan ze altijd vinden, waar rivieren of beken het land bevruchtten en tegelijk genoegzame watertoevoer was, om de grachten gevuld te houden en de behuizinge aldus in goed verdedigbaren staat. ☼ Is het wonder, dat men langs den IJsel en de talloze beken, die er in uitmonden, zoovele kasteelen en ridderhofsteden aantroef? ☼ Men ziet dat reeds bij Rozendaal en Biljoen, Middachten en de Geldersche Toren, den Engelenburg en Voorstonden,

HUIZE 'T HASSINK BIJ GORSEL

't Hassink en 't Joppe — en voorts bij de oude burchten Nijenbeek, de Poll en de Lathmer om van enkele andere nu maar te zwijgen. ☞ Onder deze meereendeels kostelijke landgoederen, waarvan sommige door hun natuurschoon, andere weer door hun historie vermaard zijn geworden, neemt de Nijenbeek een bijzondere plaats in. ☞ Nu niet veel meer dan een ruïne, heeft dit slot een groote rol gespeeld in de geschiedenis van Gelre, al is de burcht vooral bekend uit een tijd, die niet tot de roemrijkste behoort. Immers voornamelijk gedurende den fellen en hardnekkigen strijd tusschen de Heeckerens en Bronkhorsten komt telkens de naam Nijenbeek naar voren en wij herinneren ons nog uit

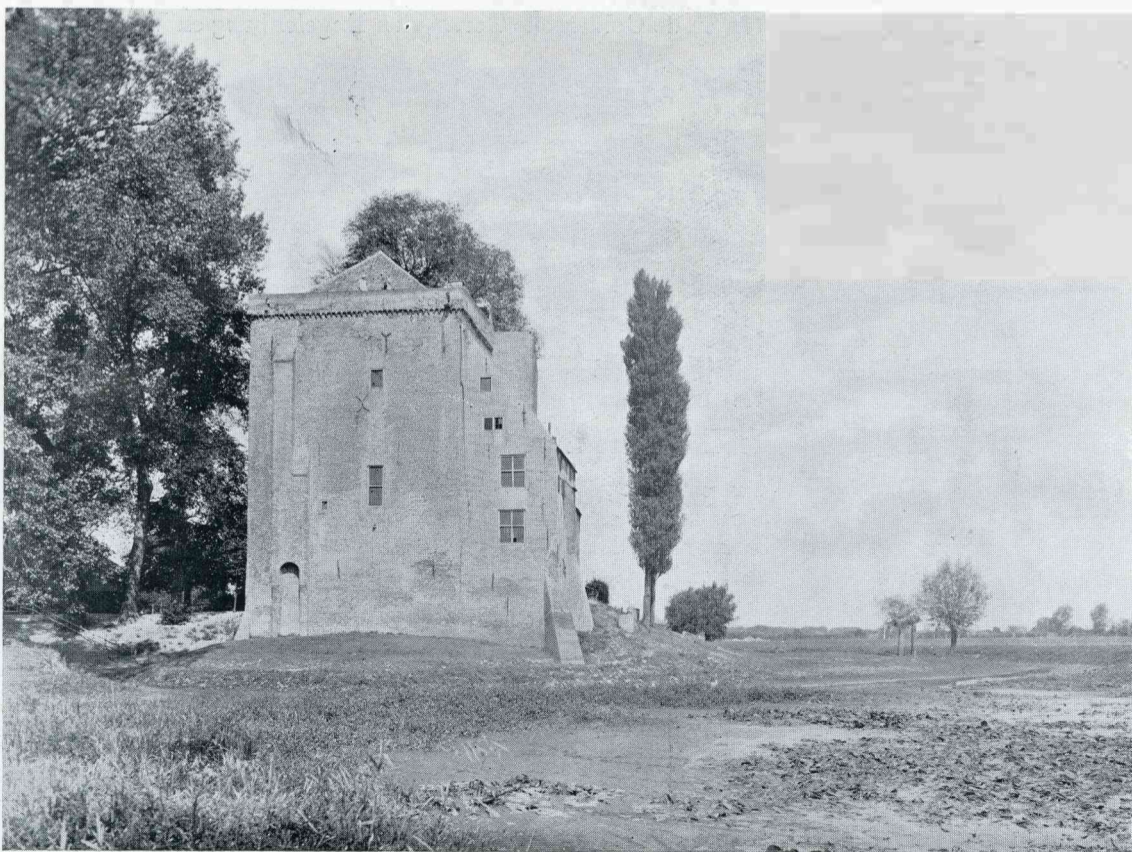
onze schooljaren het verhaal, hoe Hertog Eduard van Gelre hier zijn broeder Reinald gevangen zette, na hem eerst op Rozendaal eenigen tijd in „verzekerde bewaring” te hebben gehad. ☞ Dat hertog Reinald daar in een uiterst beperkte ruimte opgesloten zat en tenslotte zóó zwaarlijvig was geworden, dat het hem ten eenenmale onmogelijk was, het vertrek ooit weer te verlaten of men moest er de muren uitbreken (het desbetreffende kamertje kon men u nog altijd aanwijzen), nu — dit verhaal zal wel naar het rijk der fabelen verwezen kunnen worden. ☞ De Nijenbeek in z'n geheel omvang stond ter beschikking van den afgezette vorst; hij ontving er geschenken en waarschijnlijk had hij er zijn bedienden en verdere geriefelijkheden. ☞ Doch — dit doet hier thans niet verder ter zake. ☞ Omtrent de stichting van den Nijenbeek is ons alleen bekend, dat de burcht voor 't eerst wordt genoemd in den jare 1266, zoodat de grondlegging vermoedelijk nog vele jaren daarvoor zal geschied zijn. ☞ Wat er op den huidigen dag nog van den burcht rest, zal stellig een zeven eeuwen oud zijn, oud genoeg dus om een oogenblik er bij stil te staan en te overdenken, wat zich hier moet afgespeeld hebben. ☞ Uit den solieden bouw kan men de conclusie trekken, dat de Nijenbeek een zeer hecht en sterk verdedigingswerk is geweest, eertijds gelegen aan den oever van den IJssel en waarschijnlijk een voornaam punt in de eeuwige oorlogen, die Gelre en het Sticht samen voerden. Het slot was uitvalspoort, opera-

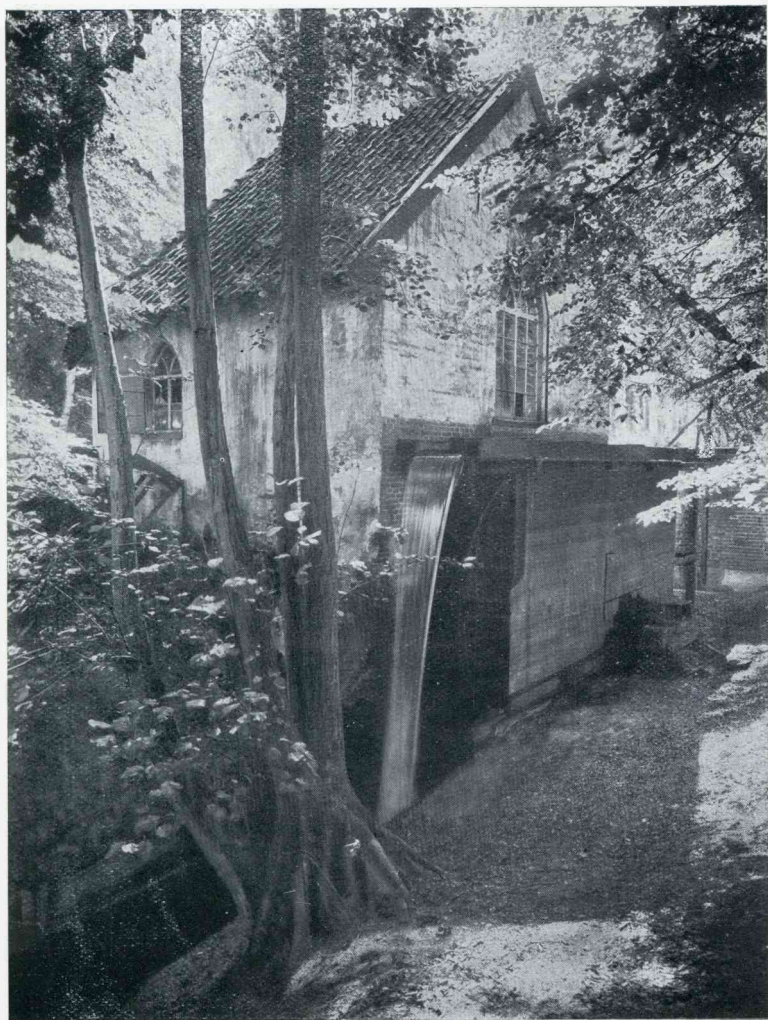
KASTEEL VOSBERGEN BIJ HEERDE (GEBOUWD ± 1605)

tiebasis, en tegelijk een sta-in-den-weg voor vijandelijke invallen. ☞ Dat in rustige tijden tol werd geheven op de rivier, lijkt ons bovendien niet onwaarschijnlijk. ☞ Een overzicht van verschillende wederwaardigheden alsmede van de families, die de Nijenbeek bewoonden, zal in oude archieven te vinden zijn. Zoo herinner ik mij, dat een der latere eigenaars, Baron Schimmelpenninck van der Oije, interessante dingen verhaalde, geput uit de archieven van Havezathe Gietelo of de Poll. ☞ Daarin vonden we als verschillende eigenaars vermeld, eerstens Dirk, heer van Nijenbeek, de hertogen van Gelder, de familie Cocq van Oppijnen, de Van Steenbergens (uitstervend 1727), waarna het door verkoop in 1778 in 't bezit komt der familie Schimmelpenninck v. d. Oije. ☞ En na dit stukje historie besluiten wij dit artikel, dat hopelijk bij u den lust zal opwekken het fraaie, hoogst bekoorlijke IJseldal nog eens te doorkruisen. ☞ Altijd zal u in de herinnering blijven, de rustige rivier met haar zilveren bochten, die daar als een reuzenslang door het land gewonden ligt, dat land met zijn kleurenrijkdom en sappige vruchtbaarheid, zijn dorpen en kasteelen en transparante verschietsen . . .

LOMBROSO, de bekende Italiaansche anthropoloog, had zich tot den prefect der Parijsche politie gewend, om voor een nieuw te verschijnen werk fotografieën van misdadigers te krijgen. Aan elke der foto's die hem naar aanleiding van dit verzoek werden toegezonden, knoopte hij in zijn boek een psychologische analyse vast, waarin hij den lezers liet zien, hoe het eene geelaat de typische kenmerken droeg van de erfelijk belaste misdadiger, een ander de karakteristieke teekenen vertoonde van de vrouw die tengevolge van drankmisbruik tot misdaad gekomen is, enz. Toen de Parijsche politieprefect de afbeeldingen in het hem gezonden present-exemplaar na het eerst eens doorgebladerd te hebben, wat nauwkeuriger bekeek, deed hij een verrassende ontdekking: hij had zich namelijk indertijd bij het zenden der foto's vergist in de lade van zijn schrijftafel en Lambroso geen foto's van misdadigers gezonden, maar van koopvrouwen, die bij de politie een verzoek om een standplaats op de markt hadden ingediend, waarbij ze o.a. een portret moesten overleggen!

OVERBLIJFSELEN VAN HET SLOT NIJENBEEK BIJ GORSEL. DE TOREN IS UIT ± 1325

LANGS DEN GELDERSCHEN IJSEL. WATERMOLEN OP HET LANDGOED MOLECATEN NABIJ HATTEM

Dracaena Indivisa

DOOR G. KROMDIJK EEN ZELDEN BLOEIENDE PLANT

ALS wij over den bloeitijd en de bloeiwijze der planten gingen spreken, kunnen wij doorgaan tot in het oneindige. Millioenen mensen zijn er, en toch allen verschillend, innerlijk en uiterlijk. Zoo is het ook met de planten, er zijn er die heel rijk bloeien, maar niet groeien, andere die hard groeien en niet bloeien. Sommige bloeien alleen als de zon schijnt, 't zijn de vroolijke planten, die schitteren met hun meestal gele of oranje-gele bloemen in het klaterende zonlicht, alsof ze het uitjubelen van vreugde. Er zijn er met een bijna bovenaardsche schoonheid, die ons stil doen zijn en ons bij het aanschouwen van zooveel teere schoonheid ontroeren. Zoo de nachteactus. Het is alsof ze zich bewust is van haar aristocratische deftigheid en haar wonderlijke schoonheid, het is als of ze niet bloeien wil tegelijk met de andere, vroolijke, in het zonlicht bloeiende planten. Ze bloeit geheel alleen, in den stillen donkeren nacht, terwijl bij het eerste ochtendgloren haar schoonheid met het stijgen der zon begint te tanen. Zoo zijn er andere die regelmatig elk jaar bloeien, even regelmatig als de klok van het Centraalstation loopt. Zoo zijn er ook enkele die zeer zelden bloeien, of alleen bij het bereiken van een hoogen leeftijd. Dit is ook het geval met de *Dracaena indivisa*, de hier afgebeelde plant, die evenals enkele andere boomachtige Liliaceën pas op zeer hoogen leeftijd bloeit. Maar als ze bloeit, dan is het ook wel de moeite waard, en een bloeiwijze van ruim een meter hoogte is geen zeldzaamheid. De bloeiwijze bestaat uit kleine ster-vormige bloempjes, die een zoeten amandelgeur verspreiden. Een bezwaar is dat wanneer de plant uitgebloeid is, haar mooie vorm verloren gaat; de bloeiwijze komt nl. rechtstreeks uit het hart, zoodat de plant niet verder doorgroeit. Er ontstaat daarnaast echter wel een nieuwe kop, die eerst wat scheef groeit, maar later wel weer recht trekt. Plantkundig is het eigenlijk foutief om van *Dracaena* te spreken, plantkundig juist is het *Cordylina indivisa*. De geslachten *Cordylina* en *Dracaena* behooren beide tot de familie der Liliaceën en zijn zeer nauw aan elkaar verwant. Het verschil is soms zóó gering, dat zelfs vaklieden het niet opmerken. Onder-

scheid kan men zien in bloemen en vruchten, maar zooals gezegd bloeien ze zeer weinig, dus valt dit niet mee. Beter kan men onderscheid constateeren bij de wortels: *Cordylines* hebben nl. witte wortels, waaruit soms uitloopers ontstaan, en *Dracaena's* hebben roode wortels, en brengen doorgaans geen uitloopers voort. Daar ze echter als *Dracaena indivisa* bekend is, en verschillende catalogi haar zóó ook aanduiden, zullen wij om verwarring te voorkomen haar zoo blijven noemen. Vroeger zag men deze *Dracaena* vrij algemeen, tegenwoordig treft men haar niet zoo veel meer aan, hoewel ze op het platteland toch weer wat meer op den voorgrond treedt. Bijzonder mooi is zij, wanneer ze in het midden van wat *Geraniums* in een steenen vaas geplant wordt, dan geven haar elegante bladeren het geheel een sierlijk aanzien. Ook midden in een perk geplant, doet ze het heel goed; wij moeten dan natuurlijk jonge planten hebben, zonder stam. In het najaar nemen wij de plant met pot en al op, en bewaren haar vorstvrij en op een lichte plaats, vooral niet in de warmte; hoe koeler hoe beter. Kweekers vermeederen haar door zaaien en de zaailingen groeien spoedig tot flinke planten uit. Er bestaan een groot aantal soorten, doch bovengenoemde is voor liefhebbers de meest aanbevelenswaardige.

Ontvangen Boek. De Directie van de N.V. Rotterdamsche Lloyd zond ons toe een exemplaar van het gedenkboek, getiteld: „De zeilvloot van Willem Ruys J.Dzn. en de Rotterdamsche Lloyd”, uitgegeven ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan der Maatschappij op 15 Juni j.l. Het door A. Hoyneek van Papendrecht samengestelde, rijk geïllustreerde en keurig uitgevoerde boekwerk geeft in elf hoofdstukken en vele bijlagen een historisch overzicht van de wording en de ontwikkeling der Cargadoorsfirma's, waaruit de Rotterdamsche Lloyd is voortgekomen, en van deze laatste zelve. Wij kunnen in dit blad niet dieper op den inhoud ingaan, maar raden ieder aan, die belang stelt in de ontwikkeling der Nederlandsche scheepvaart op onze koloniën, dit werk te lezen. Het is een nationaal boek in den besten zin des woords, dat spreekt van durf en koopmanschap, een boek over een nationale onderneming, aan welker schepen wij met trots onze driekleur zien wapperen.

DRACAENA INDIVISA
DE BLOEIWIJZE IS RUIM EEN METER LANG

Het leven aan de oppervlakte der Zeeën

DOOR DR. H. ENGEL

NIET alleen planten, ook talloze dieren maken een deel van het plankton uit. In de allereerste plaats natuurlijk wel de reeds genoemde ééncellige allerkleinste wezentjes, die geen bladgroen hebben, maar daarnaast ook de vele kreeftjes, kwalletjes, ja zelfs de groote salpen en ook sommige slakken en inktvisschen. Het is wel eens

moeilijk te zeggen of een dier tot het plankton dan wel tot het nekton behoort, of het slechts willoos meegevoerd wordt door stroom en golven, of dat het ook een eigen beweging heeft. Soms namelijk is die eigen beweging zoo gering, dat ze vrijwel te verwaarloozen is, in ieder geval niet in staat is een eigen weg tegen den stroom in te verzekeren. Visschen moet men zeker tot het nekton rekenen, maar vischlarfjes en ook natuurlijk nog heel jonge vischjes drijven met het plankton mee. Inktvisschen zijn vaak goede zwemmers, sommige slakjes ook, maar lang niet allemaal en zoo is het ook gesteld bij de andere genoemde groepen. Er is vrijwel geen dier, zelfs onder de echte planktonten, dat zonder eigen

voortbewegingsorganen is, al zijn het alleen maar tril- of zweepharen, die hem rond doen dartelen in den algemeenen stroom van het drijvende plankton. Het ware dan ook misschien beter te spreken van pelagisch levende organismen: wezens, die leven aan de oppervlakte van de zee, waarbij we dan oppervlakte in een eenigszins ruimen zin hebben te nemen, en niet moeten vergeten, dat er

ook in diepere lagen nog plankton leeft. Het belangrijkste kenmerk van pelagisch leven zou men het niet gebonden zijn aan den zeebodem kunnen noemen. Het kan niet onze bedoeling zijn hier een overzicht te geven van al dit pelagische leven. Zelfs wanneer wij de visschen al buiten beschouwing laten, zouden er nog uit vrijwel iedere groep van het dierenrijk soorten te bespreken overblijven. Wij willen ons er liever toe bepalen slechts enkele zeer typische vormen te beschouwen. Reeds maakten wij melding van

de vele kleine, zoogenaamde ééncellige wezentjes, die er een niet te onderschatten, zoo niet het belangrijkste deel van uit maken. Kwallen zijn een ieder bekend, hetzij men ze gezien heeft op het zeestrand, of bij het zwemmen op minder aangename wijze kennis gemaakt heeft met hun ter verdediging afgeschoten netelbatterijen, die bestaan uit een brandend vocht bevattende, uitstulpbare en uitslingerbare draden, ofwel, dat men op een oceaanstoomer, genietend van de kalme klare diepten bij een rimpelloos zeeoppervlak, plotseling in verrukking gebracht werd door een in statig rythme voorbijzwemmende, fraai doorzichtig, blauw, groen of roze getinte kwal. Van kleine, nauwelijks zichtbare tot metergroote kent men ze, in honderden vormen, met lange en met korte tentakelzwier, met wijde en met nauwen mond. Ja er zijn er zelfs onder, die kolonies vormen, echte drijvende, zwevende

kwallenstaten, met een heusche werkverdeling: één groote heeft zich toegelegd op het vormen van een groote luchtballon, waarop de heele kolonie drijven kan, of één heeft zich afgeplat tot een zeil, dat als bij een schip boven het water uitsteekt en op den wind de kolonie haar avontuurlijken tocht doet volbrengen. Zoo heeft het bijvoorbeeld het Bezaantje of Portugeesche oorlogsschip, waarvan men in dit nummer een afbeelding vinden zal. En onder aan dien eenen kwal scharen zich dan de andere leden van de kolonie, al naar de soort gerangschikt en met verschillende functies be- deeld. Daar zijn kwallen, die zich toegelegd hebben op het zwemmen, zij zijn krachtig gespierd en door hun rhythmisch samentrekken persen ze het water uit hun lichaams- holte en stooten daarmee de kolonie een eind vooruit. Dan zijn er kwallen, die zich er op toegelegd hebben de waarnemingen voor de kolonie te verrichten, zij bestaan voor- namelijk uit lange voeldraden en zij verraden de aanwezig- heid van voedsel aan de vang- kwallen, die met hun netel- batterijen en hun krachtige

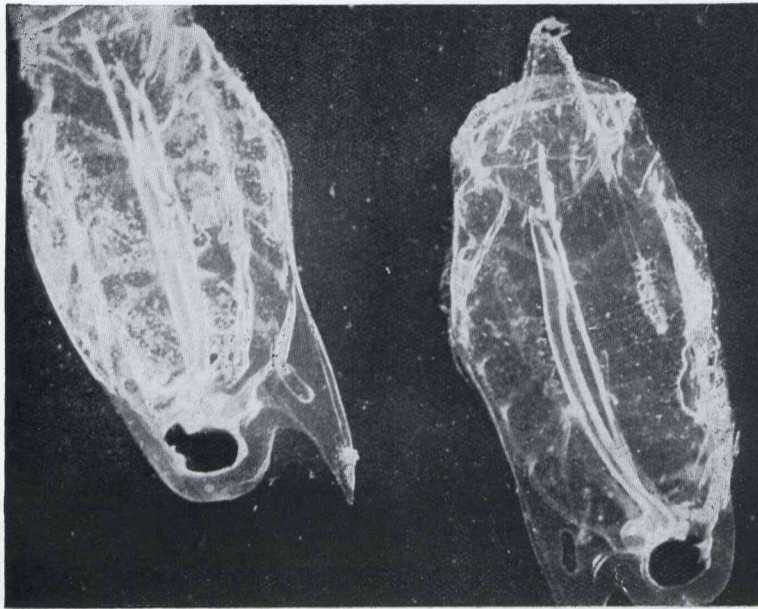
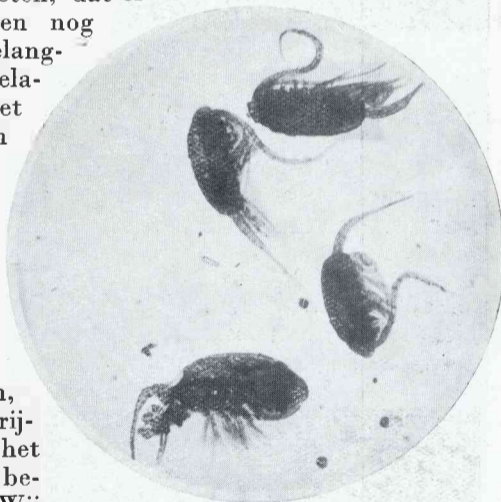
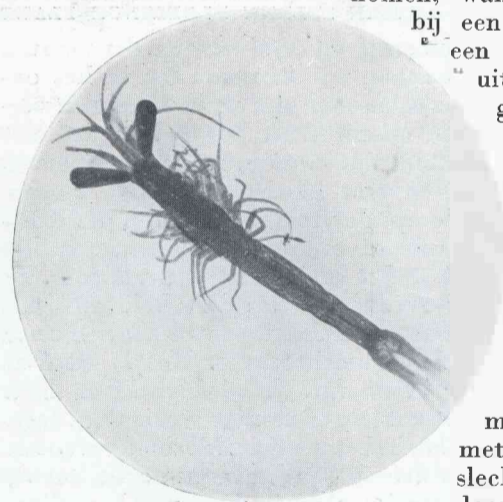

Fig. 1, 2
SALPEN, KLEINE DOORZICHTIGE ZEEBEWONERS UIT DE ORDE DER MANTELDIEREN (ENKELE MALEN VERGROOT)

LINKS: COPEPODEN UIT HET PLANKTON, EURYTEMORA HIRUNDOIDES; RECHTS: EEN AASGARNAALTJE UIT ONS PLANKTON MET OP LANGE STELEN STAANDE OOGEN, REEDS BESCHREVEN DOOR DEN 18^E EEUWSCHEN NEDERLANDSCHEN ZOÖLOOG SLABBER EN DAAROM MACROPSIS SLABBERI GENAAMD

vangtentakels zich daarvan meester maken, om ze dóór te geven aan de voedselkwallen, die de maag van de kolonie voorstellen en natuurlijk door onderlinge verbindingen met de andere leden dezer primitieve maatschappij, zorgen, dat een ieder zijn deel krijgt. Dan heeft men tenslotte nog degene, die zich het voortbestaan der kolonie ter harte hebben genomen, wanneer men tenminste bij een harteloos wezen als een kwal een dergelijke uitdrukking mag bezigen. Want men weet immers, een kwal is het meest eenvoudige dier: een mond, een maag en wat tentakels om den mond, dat is alles. Ook met den naam van kwallen, zij het met dien van ribkwallen, duidt men diertjes aan, die met hun naamgenooten slechts het glasachtige doorzichtige uiterlijk gemeen hebben. Hun bouw is wel eenvoudig, maar geheel anders. Zij bezitten een zich door het geheele lichaam vertakkend darmstelsel en voor de voortbeweging dienen reeksen trilharen die in ribben (vandaar den naam ribkwallen) op het lichaam geplaatst zijn. Gewoonlijk zijn dit betrekkelijk kleine, min of meer eironde wezentjes, maar één is er, die daarop een uitzondering vormt. Deze is reusachtig groot, eigenaardig bandvormig en wordt daarom de Venusgordel, Cestus veneris genoemd. Eén onzer afbeeldingen vertoont een gedeelte van dit breedlintvormige dier. Wie voor het eerst dit wonderbaarlijk gevormde wezen ziet, zou niet willen gelooven, dat het tot de kleine eivormige ribkwalletjes behoort. En toch, beschouwt men het nader, dan vertoont het denzelfden eigenaardigen bouw. In zijn jeugd heeft het nog geheel en al den vorm van de gewone soortgenooten. Dan begint de vervorming, als een as blijven de maag en het trechtervormige begin van den vertakkenden darm staan en zijdelings daarvan gaat zich het lichaam

(Slot)

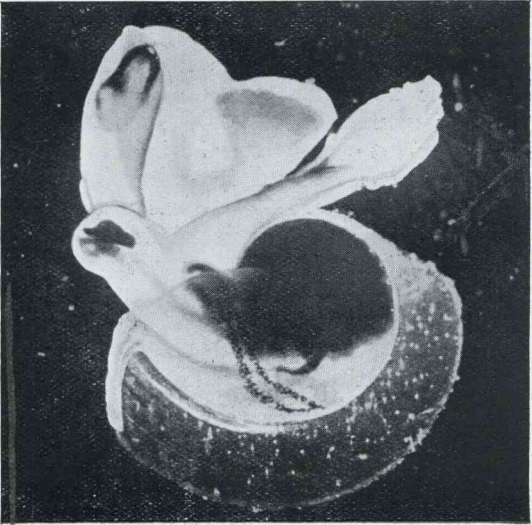

Foto Ufa

HET VRIJ IN ZEE ZWEMMENDE SLAKJE
ATLANTA PERONII (ONGEVEER 7 ×
VERGROOT)

heel doorzichtig of lichtviolet is hun kleur. Worden ze evenwel geprikkeld, dan gaan ze kronkelen en dan verbreidt zich een dieper en dieper wordende blauwe kleur over hun doorschijnende lichaam, tot ze geheel een ultramarijnblauwe kleur vertoonen. Is het donker, dan doet zich deze prikkelreactie aan ons kennen door een wonderschoon lichten. Het is niet zonder reden, dat degenen, die haar een naam gaven, aan de godin der schoonheid moesten denken, de uit zee geborene, en haar Venusgordel noemden. ☞ De dichter Chamisso, op wien wij reeds indertijd bij de bespreking der koraalriffen een lofzang hebben gezongen, heeft ook zijn naam voor eeuwig verbonden aan een geslacht van dieren, dat ons in dit verband in hooge mate interesseert. Dat zijn de salpen, doorzichtige, nauwelijks enkele centimeters lange tonvormige diertjes, die soms in zóó groote massa's in zee voorkomen, dat zij een brijige, dikke laag in het water vormen, waarin de afzonderlijke diertjes bijna geen ruimte hebben om zich te roeren. Het zijn manteldieren, een eigenaardige, tot de zee beperkte diergroep, die vooral dáárom de belangstelling heeft gewekt, omdat zij door het blijvende of het tijdelijke bezit van een ruggestremg, verwant zijn aan ons, gewervelde dieren. ☞ Chamisso nu vond, dat deze salpen een zoogenaamde generatiewisseling hebben, dat wil zeggen, dat de dochterdieren nooit op de moeder lijken, maar altijd op de grootmoeder. De eene generatie leeft vrij en afzonderlijk, de volgende vormt echter lange snoeren. Deze laatste bestaan uit mannetjes en wijfjes, die eieren voortbrengen. Uit die eieren ontstaan de vrijlevende dieren, die ongeslachtelijk zijn. Zij vormen op een bepaalde plaats in hun lichaam knoppen, en die knoppen groeien uit tot de in lange snoeren bijeenblijvende mannetjes en wijfjes. Soms zijn de verhoudingen nog zeer ingewikkeld, omdat er zich niet alleen mannetjes en wijfjes vormen, maar ook nog allerlei andere vormen, die voor de voeding en de voortbeweging van het snoer zorg dragen en dan door een het snoer doortrekkend bloedvaatstelsel de geheele kolonie voeden. ☞ Men ziet aan de doorzichtige dieren aan de voorzijde een opening waardoor het water in een zeer ruimen kieuwzak komt. Het voedsel wordt langs een trilhaarband naar den mond geleid, die zich merkwaardigerwijze achterin dien kieuwzak bevindt, vlak bij het hoopje ingewanden, dat men aan de achterzijde van de dieren op onze photo als een zwarte vlek kan waarnemen. Het water wordt vervolgens door de zeer groote kieuwen, die schuin achterin het lichaam uitgespannen zijn, heengeperst en dan met kracht uit de achter die kieuwen gelegen afvoerruimte of kloaka gestooten; met zooveel kracht, dat daardoor het

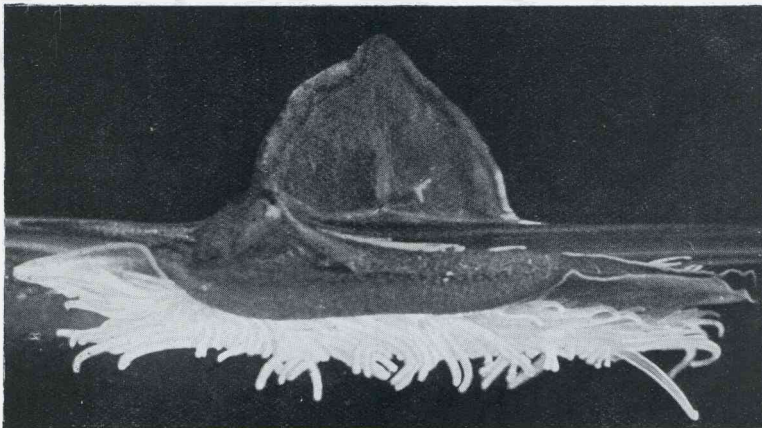

Foto Ufa

HET BEZAANTJE OF PORTUGEESCHE OORLOGSSCHIP
(*VELELLA SPIRANS* ESCH.) EEN KOLONIE VAN VELE
TIENTALLEN KWALLEN (± WARE GROOTTE)

diertje een eind vooruit schiet. Dat is dus tevens zijn wijze van voortbewegen. ☞ Nog twee groote groepen van het dierenrijk mogen we in dit verband niet ongenoemd laten, en dat zijn de slakken en de kreeften. De kreeften wel in de eerste plaats vormen een zeer belangrijk deel van het plankton en het is bij hen vooral, dat men de vernuftigste en wonderlijkste aanpassingen aan het zwevend leven in de bovenlagen van de zee kan bestudeeren. Vooral vele en lange uitsteeksels kenmerken de met kluchtige sprongetjes in het plankton dartelende kreeftjes. Zij voeden zich vooral met de kleine plantaardige wezentjes en op hun beurt vormen zij weer het belangrijkste deel van het vischvoedsel. Omdat warm water vloeibaarder is en dus minder „draagt”, zijn de warmwatervormen vooral voorzien van de meest onverwachte vertakte en wonderlijkste uitsteeksels. Op alle diepten treft men ze aan, tot 2000 m zeker, Copepoda, Ostracoda, Schizopoda, Amphipoda en Decapoda. ☞ De laatste belangrijke groep, die we nog willen noemen, zijn de slakken. Overeenstemmend met hun aard zijn het hier geen lange uitsteeksels, die het drijven vergemakkelijken, maar veeleer huidzooemen, vleugels, vlakverbredingen dus. Groote schelpen hebben ze natuurlijk niet, wel heel teere, doorzichtige schaaltsjes, die hen in hun zwevend leven niet tot last zijn. Ook wel hebben ze de schelp geheel en al afgeschafte. Daarmee overeenstemmend heeft men de vleugelslakken, zooals in het algemeen deze dieren genoemd worden, verdeeld in beschaalde en onbeschaalde. In vergelijking met het verdere slakkenheir is het maar een klein

getal, dat deze pelagische, zwevende levenswijze voert, maar toch is hun aantal nog betrekkelijk groot, en vooral door de enorme hoeveelheden, die er telkens van één soort voorkomen, vormen ze met de kreeftjes de belangrijkste groep van de als vischvoedsel dienende planktonen. Eén soort, *Clione limacina*, heeft daaraan haar specialen naam van walvischaas te danken. Een bekende vorm is ook de hier afgebeelde *Atlanta peronii*. Deze behoort evenwel niet tot de vleugelslakken, maar tot een andere familie. We vinden namelijk, dat zoo hier en

daar in het slakkenrijk zich een groep gaat toeleggen op dat vrije leven in zee. Omdat de meeste dieren dan overeenstemmende aanpassingen vertoonen, die dat leven voor hen mogelijk maken, heeft men vroeger gemeend, dat die overeenstemming in bouw ook op verwantschap wees. Dit blijkt echter steeds meer niet het geval te zijn. Het zijn slechts wat men noemt parallele aanpassingen, overeenstemmende aanpassingen van ver-

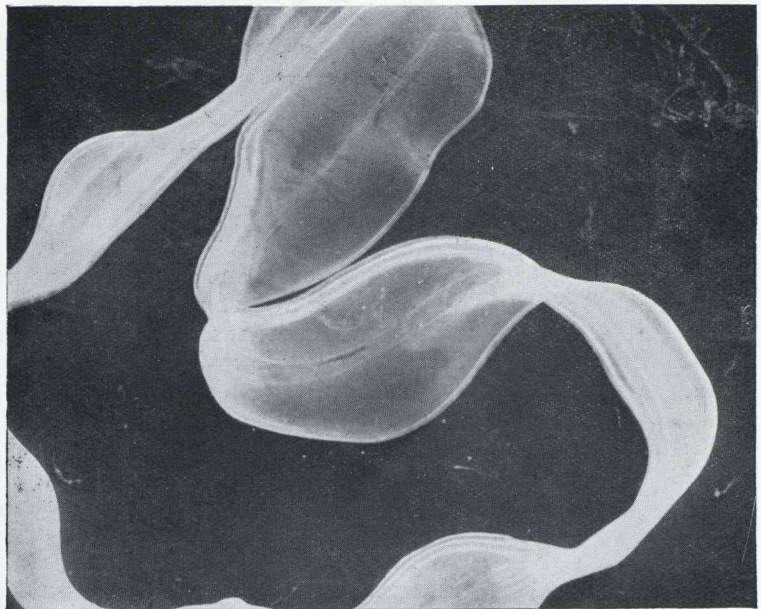

Foto Ufa

EEN BANDVORMIGE RIBKWAL, DE VENUSGORDEL OF
CESTUS VENERIS (± WARE GROOTTE)

schillende families aan één overeenkomstige levenswijze. De schelp dan van Atlanta is slechts 1 cm groot, plat, in één vlak opgerold. Het diertje zwemt omgekeerd, en een kam op de schelp doet daarbij dienst als kiel, wat op de afbeelding zeer duidelijk is waar te nemen. De voet is tot een vin afgeplat en draagt aan zijn achterzijde een zuignapje. Met dien afgeplatten voet slaande, zwemt hij in den vrijen oceaan rond. Wanneer de gelegenheid zich eens voordoet, hecht hij zich aan andere zwemmende of drijvende voorwerpen vast met de zuignap en laat zich meeslepen, om dan weer, op zoek naar mikroskopisch voedsel, zijn eigen weg te gaan, zwemmende met den afgeplatten voet. Dreigt er gevaar, dan trekt hij zich snel in het huisje terug en sluit de opening af met een keurig dekseltje, dat achterop den voet daarvoor gereed ligt. ☞ Het is duidelijk, dat de duizenden slakkenhuisjes, tesamen met de schaaltes en woningen van de andere planktondieren, na hun afsterven langzaam naar den zeebodem „regenen” (een regen overigens, die door het reusachtig getal der dieren vrijwel voortdurend aanhoudt en die zoo rijk is, dat een menigte bodemdieren er hun werk van maken den „regen” op te vangen, om van de nog verteerbare deelen te leven). De niet vergaande resten, de schaaltes en schelpen, blijven op den bodem liggen, er laag na laag ophoopen de. Wanneer eens in latere aardperioden door heffingen en plooiing zulke lagen boven de zee uit, als bergen een deel van het land vormen, kan men nog aan de huisjes, die de gesteente-lagen vormen, den levensrijkdom van de voormalige zeeën nagaan. Het „kieselgur”, dat men tegenwoordig als isolator bij centrale verwarmingen benut, be-

staat voornamelijk uit de schaaltes van voortijdelijke diatomeën en ook het krijt is uit de duizenden kalkschaaltes van planktondiertjes opgebouwd, die de zeeën der oudere aardperioden bevolkten. Van fragiel doorzichtig beweeglijk plankton, tot hard en koud gesteente, de stappen van Moeder Natuur zijn wonderlijk!

IRIS SIND-PERS

DOOR L. SPRUIT

IN „Buiten” van 12 December 1931 hebben wij iets verteld over de Regelio-Cyclus-Irissen. Ditmaal is een andere mooie Iris het onderwerp van ons artikel, namelijk de Iris sind-pers, een nieuwe aanwinst waarvan de foto het beeld geeft. Helaas zijn twee voorname eigenschappen van de bloem op de foto weggevallen: haar heerlijke geur en prachtige zacht-blauwe tint! De lippen dragen een oranje kam; de teekening daaromheen is zwart. ☞ Deze Iris, een aanwinst van een Haarlemsch kweker, is ontstaan als kruising tusschen *Iris persica* en *Iris sindjarensis*. *Iris persica*, uit Zuid-Perzië afkomstig, werd voor meer dan drie eeuwen in Europa ingevoerd. Het is een laagblijvende plant (10 cm), met wasachtig-groenwitte bloemen, die een oranje kam op de lippen dragen en eveneens een fijne (bruine of zwarte) teekening vertoonen. Deze Iris kan echter niet uit zaad worden voortgekweekt, doch alléén vegetatief, een reden waarom het soort steeds meer achteruit ging en het aantal Irissen,

dat de kweekers ervan in voorraad hadden, steeds kleiner werd. De bloeitijd is tegen half Maart in den vollen grond. ☞ Tegen 1900 werd uit Mesopotamië de *Iris sindjarensis* geïmporteerd, genoemd naar de vindplaats op het Sindjar-gebergte. Het is een zeer gemakkelijk groeiende plant, die bloemen in de bladoksels vormt en ongeveer 30 à 40 cm hoog wordt. De kleur der zeer groote bloemen is zacht blauw; de geur heerlijk welriekend. ☞ Daar ook deze Iris tegen half Maart in bloei was, kon de kruising uitgevoerd worden. Het ligt voor de hand, dat hierbij een verbetering voorzat: men wilde een product verkrijgen, dat van beide ouders de goede eigenschappen vertoonde. Toen men stuifmeel van de (gelukkig nog niet uitgestorven) *Iris persica* op de nieuwe *Iris sindjarensis* had gebracht, ontstond de hybride die de foto toont. Zij bezat alle gewenschte eigenschappen: van de moeilijke *Iris persica* de geringe hoogte (nu 15 cm), de helder-oranje kam, de fijne teekening op de lippen; van *Iris sindjarensis* de heerlijke geur, de zachtblauw-getinte bloemen, de gemakkelijke groeiwijze en de rijke bloei (4—5 bloemen per bol, die uit de bladoksels te voorschijn komen). Het effect van *Iris sindjarensis* is prachtig: de hierbij afgebeelde platte pan was één en al bloem! ☞ Zoowel *Iris sindjarensis* als *Iris*

persica behooren tot de z.g. Juno-groep. De Irissen van deze groep hebben groote langwerpige bollen met vlezige dikke wortels, die steeds aan den bol blijven zitten, ook in gedroogden toestand. Later, in den vollen grond, komen aan deze dikke wortels de fijne haarwortels. Tegen October worden de bollen geplant, 's winters afgedekt, na het afsterven in Juli weer uit den grond genomen en tot

Foto van Tubergen

IRIS SIND-PERS

October droog bewaard. De reden van deze manipulatie is, dat de bollen warmen, zandigen en hoogst voedzamen grond noodig hebben en dit alles op de Haarlemsche bollenvelden in ruime mate vinden. Daardoor is er kans dat ze te vroeg zouden gaan uitloopen en in het voorjaar zouden doodvriezen. Om dit nu te voorkomen worden ze laat, eerst in October, geplant. De bollen worden buiten horizontaal in den grond gelegd, in een pan gaat dit natuurlijk niet en planten wij ze maar rechtop; daarna ingraven in den kouden bak en warmer zetten, wanneer de bloemknoppen goed zichtbaar zijn.

CROSBY HALL

DOOR DR. JULIETTE BINGER

WIJ bevinden ons te Londen in de reusachtige eetzaal van Crosby Hall, waar de International Federation of University Women ¹⁾ haar hoofdzetel heeft. ☞ Vrolijk en uitnodigend vlamt het houtvuur op in de open schouw, en verspreidt een behagelijke warmte, die echter lange niet de groote ruimte vullen kan: daarvoor moest het meer moderne middel der centrale verwarming te hulp geroepen worden. Karakteristieke lampen werpen een getemperd licht op de stijlvolle meubilering. De lange eikenhouten tafels, naar oud-Engelsch gebruik niet bedekt met een tafelkleed, prijken met het tinnen eetgerij

¹⁾ In Holland „Vereeniging van Academisch gevormde vrouwen” geheeten.

CROSBY HALL. INGANG VAN DE HALL

en met de hooge pullen, waarin fleurige bloemen staan. ☼ Op de leuninglooze banken rondom die tafels zitten vrouwen van alle leeftijden, van alle nationaliteiten. Allen zijn zij lid van die International Federation ¹⁾, allen hebben zij aan een Universiteit gestudeerd, en zij zijn hier, omdat zij een „fellowship” hebben gekregen ²⁾, of een scholarship voor jonge studenten om haar studies uit te breiden. Anderen komen hier om contact met Engelsche collega's te zoeken, en weer anderen — voor zoover er in de vacantes plaats is — uitsluitend voor haar genoeg. Men kan hier blijven voor korteren of langeren tijd, bij uitzondering echter langer dan een jaar. Uit alle deelen van de wereld komen zij hier: Françaises en Duitsche vrouwen zitten naast elkaar, Engelschen en Indischen; Amerikaanschen, Chineeschen, Japaneeschen, vele Hollandschen ook. Alle Universiteiten vertegenwoordigen zij, alle richtingen van studie. Professoren, leeraressen, doctores, schrijfsters, advocaten, jong en oud, elegant of slordig, fleurig of zonder attractie, vroolijk babbelend of zwijgzaam . . . Maar gezellig is de toon, hulpvaardig en voorkomend zijn de Engelsch sprekkenden voor hare buitenlandsche studie-zusters. Hier heerscht die vriendelijke en toch teruggetrokkene huiselijkheid, die de Engelschen zoozeer kenmerkt. ☼ De groote Hall, met de aangrenzende statige huizinge aan den oever van de Theems in Londens kunstenaarswijk Chelsea gebouwd, is sinds 1926 het eigendom van de International Federation of University Women. Boven de deur prijkt een marmeren plaat, in 1927 door de Hertogin van York onthuld, met het opschrift: „In het jaar 1926 waren de University-Women van Engeland in staat om, met de edelmoedige hulp harer vrienden in dit rijk en in andere landen, de oude Hall van Sir John Crosby te koopen, en op de plaats, waar het huis van Sir Thomas More stond, dit gebouw neer te zetten, dat gewijd is aan de aanmoediging der studie van en de bevordering der vriendschap tusschen de vrouwen van alle landen”. ☼ In het gebouw zijn vier en veertig kamers, alle hoogst geriefelijk en smaakvol ingericht. De koningin van Engeland en vele leden der hoogste Society hebben ieder een vertrek voor hunne rekening genomen, zoodat iedere kamer den naam draagt der lords en lady's, die daarvoor het geld gegeven hebben. De bibliotheek is rijk voorzien van goede boeken, de salons zijn gezellig . . .

1) Voor het lidmaatschap zich op te geven bij Mej. Dr. M. A. E. de Jong, Hobbemakade 115, Amsterdam.

2) De International Federation of University Women biedt jaarlijks een beurs aan, om de houdster in de gelegenheid te stellen, wetenschappelijk werk te verrichten. Die beurs, waarnaar vrouwen van alle nationaliteiten en studierichtingen kunnen mededingen, is bestemd voor diegenen, die meer hebben gepubliceerd dan haar dissertatie.

☼ Crosby Hall is een fragment van het handelspaleis, destijds het hoogste gebouw van Londen, dat Sir John Crosby, invloedrijk lakenkoopman en lid van het Parlement, in 1466 had laten bouwen in het hart van Londen. Na zijn dood nam Richard Gloucester hier zijn intrek, de hoofdpersoon uit het drama Richard II van Shakespeare, die de tragedie van Richards moord op zijn twee jonge neven laat spelen in Crosby House en op 't Crosby-plein. In 1519 woont hier Thomas More, de beroemde rijkskanselier en schrijver van Utopia, de nobelste figuur uit Englands geschiedenis, die den dood inging, liever dan zijn geweten met een meened te bezwaren. Immers hij kon zijn goedkeuring niet hechten aan het huwelijk, dat koning Hendrik VIII wilde sluiten met Anne Boleyn, na zijn scheiding van Katharina van Arragon, en wilde daarom den eed van trouw aan de nieuwe koningin niet zweren. Henriëtte Roland Holst doet in haar gelijknamig drama dezen edelen mensch voor ons leven. Zijn hoofd viel op het schavot. Zijn huis ging van den een op den ander over: in 1666 verwoeste een brand het gebouw, maar de Hall bleef gespaard. Na vele lotgevallen en bestemmingen kwam deze ten slotte in 1908 in handen van een Bankconcern, die het gebouw liet afbreken, doch toestemming gaf, dat het steen voor steen weer werd opgebouwd op de plaats, waar in de 16e eeuw het buitenverblijf gestaan had van Thomas More, op de plek, waar Erasmus en de groote geesten van dien tijd den kanselier bezochten, en diepzinnige gesprekken met hem voerden. ☼ In de Middeleeuwen was in de Engelsche huizen de Hall het vertrek, waar het geheele gezin leefde, at en soms sliep. De zaal was zoo groot, dat ook alle bedienden erin aanwezig konden zijn. Aan het eene einde was gewoonlijk een kleine zit- of slaapkamer voor den heer en vrouw des huizes, aan het andere einde een keuken. Men zat in dien tijd steeds bij elkander; zich alléén in een kamer terugtrekken werd als zonderling en excentriek afgekeurd. Iedereen leefde in de tegenwoordigheid van zijn huisgenooten. Toen in de 14e en 15e eeuw in de huizen afzonderlijke kamers werden bijgebouwd, ontstond daartegen van alle zijden protest . . . ☼ In Sir Crosby's tijd mocht de vrouw des huizes echter alleen Zondags aan de maaltijden verschijnen. Dan trad zij in feestdos de Hall binnen, waar zij door de aanwezigen staande ontvangen werd, en zij zette zich niet neer, dan nadat zij twee plechtstatige buigingen had gemaakt: één voor haar echtgenoot en één voor alle aanwezigen. ☼ De zaal heeft reusachtige afmetingen. Zij is 72 Engelsche voet hoog, 27 breed, 40 diep. Hoog in den muur zijn de vensters; slechts is er een laag erkervenster, waar de voornaamste leden

CROSBY HALL, RIVIERZIJDE

DE JUNGFRAU-GROEP IN HET BERNER OBERLAND

van het gezin bij elkaar zaten. Tegenover dit venster is de hoge schouw, in welker donkere steenen overal Sir Johns wapenteeken, het schaap, is uitgehouwen. ☼ Maar het glanspunt der Hall is de eikenhouten gebeeldhouwde zoldering, die uniek is in geheel Engeland. Door zeven gewelfde balken is zij in acht vakken verdeeld, waaronder zich telkens een venster bevindt. Uit zuiltjes, die sierlijk afhangen, loopen telkens vier bogen in verschillende richtingen. Waarschijnlijk heeft

men de waaiversieringen van Westminster Hall in hout willen imiteeren, een zóó moeielijk en kostbaar werk, dat het elders nooit is nagevolgd. ☼ Het interessantste gedeelte is het kleine zoldergewelf boven het erkervenster. Bij het afbreken bleek, dat ieder stukje van dit kleine kunstwerk precies op elkaar paste. De steenen waren zoo prachtig uitgehouwen en hadden zoo weinig cement noodig gehad, dat bij het afbreken de lijnen, die er in de 15e eeuw op aangebracht waren, nog te zien waren. Op den middelknop ziet men den helm en het wapen van Sir Crosby. Dit is het eenige in de Hall, wat nog van den stichter over is, want het kostbare glas van het erkervenster, in de 17e eeuw gebroken en weggeworpen, is in de 19e eeuw vervangen door nieuwe ruiten. ☼ Nu zitten in de verbouwde en gerestaureerde zaal de doctoressen en professoren, de leerareessen en advokaten. Als de geest van Lady Crosby hier nog rondwaart, dan zal vaak een huivering van conservatieve ontzetting door haar schimmig lichaam varen bij het zien van zooveel moderne geleerdheid! Maar daar tegenover zal de glimlach van Thomas More als een licht onder de donkere zoldering hangen. Want wordt hier in de Hall, waar hij zoo vaak gezeten heeft, zijn droom uit Utopia niet vervuld, dat „de vrouw evenzeer als de man de korrels der wijsheid op het veld mag uitstrooien, en goede vruchten daaruit mag laten rijpen?” ☼ Of zooals Henriëtte Roland Holst hem laat bepeinzen:

„Mijn hart sprong de tijden tegemoet
dat de kleine jonkvrouwen zullen baden
in klare kennis hun kostelijke ziel,
en de moeders wetende zijn en vroed”.

EENDJES

Denkend aan Klaus Groth

Eendjes in rij,
leutig en vrij!
Eendjes in 't kroos,
ze snaat'ren boos!

Kwak-kwak-kwak-kwak, wat moet hij in 't bootje,
op 't land, ja, op 't land is toch ruimte genoeg!
Hij zeilt naar ons toe, blaast rook uit een strootje,
beleefd is hij niet die geen toegang ons vroeg!

Eendjes in rij,
leutig en vrij!
Eendjes in 't kroos,
ze snaat'ren boos!

JOANNES REDDINGIUS

EEN MAORI-VROUW IN HAAR OUDE NATIONALE DRACHT